

חבל נחלתו

כגון עשיית חשבונות לכל השנה, או חיתוך נייר "אשר יצר" וכו'.

ח. כאמור מנהגי היום לא פשטו בכל עם ישראל אלא בעיקר בקהילות החסידיות במזרח אירופה ובהונגריה.

בארץ ישראל מסרו בשם האדמו"ר ר"מ מסלונים שאין לחוש ליום זה ויש ללמוד כרגיל. (אמנם חסידי חב"ד ממשיכים בו גם בא"י). וכן מו"ר הרצי"ה קוק זצ"ל ביטל זאת מכל וכל, ולמד ביום זה, וגער במבטלים מלימוד בתורה ביום זה, שאין ראויה לנו ההליכה אחר הנוכרים ובמיוחד בארץ ישראל ובמדינת ישראל שאין עול גויים על צוארנו.

שאוסרים גם תשמיש וסוגרים שערי טבילה, ולדעתי מנהג שטות הוא ויש למחות ביד הנוהגים כן עכ"ל"ק, ברם בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב ומובא בדרכי חיים ושלום אות תתכ"ה כ' שהקפיד בזה עיי"ש, שבלי לטבילה עכ"פ ימתינו עד חצות".

העולה מן הדברים שאף אלו שנהגו שלא ללמוד בליל ניטל הטיילו ספק ואף דחו הוספות מאוחרות של מנהגי מניעת מצוות בו.

המעין בספרות הגדולה שנוצרה סביב לילה זה, יראה שאותם אדמורי"ם שנהגו בו ייחדו להם עיסוקים מיוחדים ללילה זה

סימן לב

נדר או החלטה

ב. ועדיין לכאורה אין בכך נדר או שבועה שכן לא הוציאה מפיה אלא אך החליטה לעצמה. ונפסק בשו"ע (יו"ד סי' רי ס"א): "אין הנדר חל עד שיוציא בשפתיו ויהיו פיו ולבו שוים".... ומה שספרה אח"כ לאחרים אין זה הופך זאת לנדר או לשבועה, ועצם הזכירה אינה נדר. ויעוי' בתשובת הר צבי (יו"ד סי' ה) שמסיק שאין נדרי צדקה במחשבה בלבד בלא אמירה.

ג. ועוד שהרי לא הוציאה בדבריה לא לשון נדר ולא לשון שבועה ואין בכך אפילו יד לנדר. ואף לאמור בשו"ע (יו"ד סי' הו ס"ה): "הנדר: שלא אוכל עמך, או: שאוכל עמך, אפילו יד לא הוי, דלשון זה לשון שבועה הוא ולא לשון נדר, אם לא שנדר לעשות מצוה. ומיחו כיון דהאידינא מרגלא בפרמייהו דאינשי למינדר בהאי לישנא, אין להקל וצריך התרה, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדורים. ויש מי

שאלה

אשה קבעה לעצמה שלא תעניין ותקרא ספרים מסוג מסויים למשך זמן קצוב. את החלטה היא קיבלה בינה לבין עצמה ולא הוציאה אותה מפיה. זמן מה לאחר החלטתה היא סיפרה על החלטתה למאן דהו. עתה היא מעוניינת לעיין בספרים אלו. האם להחלטתה יש דין נדר וצריכה התרה או שאין זה נדר?

תשובה

א. איסור פעולה כגון זו אינו בגדר נדר אלא שבועה. היינו אפילו אם אמרה שהיא נודרת שלא תעניין בספרים אלו אין זה נדר כיון שנדר אינו חל על דבר שאין בו ממש, וכאן היא אסרה עצמה מלעניין ולא קבעה שספרים אלו יהיו אסורים עליה, ועל כן צריך לדון בכך מדין שבועה.

חבל נחלתו

נמנעה מספרים אלו ג' פעמים שיחשב כמנהג, שאולי לא הזדמן לה כלל. כשם שאדם שהחליט שלא לאכול מזון מסויים, שהרי ס' לא היה חייב לאכול ואין אי עשייתו מוכיחה שעשה זאת מחמת מנהגו. ולכן מצד זה קשה לראותה כנדורה או כמושבעת.

ה. ואעפ"כ צריך לעיין בשאלה זו מן האמור בשו"ע (י"ד סי' ריד ס"א): "דברים המותרים והידועים בהם מותרים נהגו בהם איסור, הוי כאילו קבלו עליהם בנדר ואסור להתיירם להם; הלכך מי שרגיל להתענות תעניות שלפני ראש השנה ושבין ראש השנה ליום כיפורים, ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח אב או מי"ז בתמוז ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא, צריך ג' שיתירו לו. אם בשנה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם, ונהג כן אפילו פעם אחת, צריך התרה ויפתח בחרטה שמתחרט שנהג כן לשם נדר. לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים, לסייג ופרישות, יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה, ולא לעולם".

וכאן נהגה בעצמה איסור לשם פרישות מספרים אלו, וא"כ אסורה ללא היתר נדרים או שתמתין באיסורה עד שיעבור הזמן שקבעה לעצמה.

וכך הביא הבית יוסף (י"ד סי' ריד בראש הסימן) מדברי הרא"ש: "הכי איתא בהדיא בירושלמי (פסחים פ"ד ה"א) רבי יוסי בר בון אומר כל דבר שאין יודע בו שהוא מותר והוא טועה ונהג בו איסור נשאל ומתיריים לו וכל דבר שידע בו שהוא מותר ונהג בו איסור נשאל ואין מתיריים לו כלומר אם בא לחכם לישאל אם יכול לזלזל במנהג שנהגו בו

שאומר דנדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה בלשון נדר, מהני מדין ידות; ומיהו בניירות שהוציא בלשון שבועה, לדברי הכל אסור". וא"כ כאן שלא הוציאה זאת כלל בפיה ואף אילו היתה מוציאה זאת בפיה לא אמרה על האיסור שאסרה על עצמה לא לשון נדר ולא לשון שבועה אין זה לא זה ולא זה.

ד. וכתב בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' מז): "ובאם אחד נהג להחמיר אם נאסר מדין מנהג ג' פעמים תליא אם היתה כוננתו להחמיר אף אם הדין הוא להתיר וכ"ש בידע בעצמו שיש להתיר ומ"מ נהג איסור יש עליו איסור נדר דנהג ג' פעמים, אבל אם החמיר משום שהיה סבור שאסור מדינא או אף רק שאסור מספק וחשב על המקילין שאולי טועין בדין או שאולי הם מזלזלין באיסורין אין עליו דין נדר מצד מנהגו וא"צ היתר".

וכן כתב בשו"ת חתם סופר (י"ד סי' רלא): "מכיון שהנהיג ג' פעמים להפריש מעשר מרווח שלו ולתתו לעניים שוב כל מה שיפריש מעשר הוה ממילא לעניים".

ובשו"ת יהודה יעלה (ח"א י"ד סי' שטו) כתב: "וכבר הוריתי כן פעמים לשואלים בזה הלכה למעשה שהרי אין במנהג ההדליק נר היא"צ לא מצוה דאורייתא ולא דרבנן וגם לא נדר דאורייתא רק לכבוד נשמת אבותיו הוא נדר דרבנן ע"י מנהגו ג' פעמים".

ועי"ע בשו"ת מלמד להועיל (ח"א סי' יג) ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' כא) ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' צא אות ט).

וא"כ כאן לכאורה יש לכך דין נדר מדין זה. אולם נראה שכיון שלא התחייבה לעשייה אלא לאי עשייה – שלא לעיין ולקרוא בספרים מסוימים, לא ניתן לומר שהוא מנהג שהרי לא נהגה אותו שלש פעמים. וקשה לומר שיחשב שנהגה בו אם

חבל נחלתו

נראה על כן שכיון שהחליטה לעצמה שלא תעשה מעשה זה בידיעה שהדבר מותר, ואעפ"כ הפרישה עצמה מעיון וקריאה בספרים אלו צריכה כדי לשוב ולעיין בהם התרת נדרים שמתחרטת על שלא הזכירה שעושה זאת בלא נדר. או שתמתין עד סוף הזמן שקצבה לה.¹

אבותיו לא יתיר לו החכם וכן נמי אדם שנהג איסור בדבר המותר לסייג ולפרישות לא יתיר לו החכם המנהג ההוא ממילא דהוי כמו נדר כדאיתא בפרק ב' דנדרים (טו.) **אבל החכם יכול להתיר לו בחרטה כמו שאר דברים ויפתח בחרטה שהוא מתחרט שנהג כן לשם נדר** עכ"ל הרא"ש ז"ל".

סימן לג

כיבוד אם חורגת

אמן! אשת אב הואי. **אשת אב נמי דאורייתא היא**, דתניא: כבד את אביך ואת אמך, את אביך — זו אשת אביך, ואת אמך — זו בעל אמך, וי"ז יתירה — לדבות את אחיך הגדול! **הני מילי מחיים, אבל לאחר מיתה לא**". ופרש רש"י על המקום בקצרה: "ה"מ — דחייב בכבוד אשת אביו בחיי אביו". ומשמע שבחיי אב החיוב הוא מן התורה ולאחר מותו אין חיוב. ורבי יהודה הנשיא ציוה את בניו לכבדה אף אחר מותו. ועולה השאלה האם יש בכ"ז חיוב דרבנן בכיבוד אף שהאב נפטר. מסברא יש לומר שיש חיוב כלשהו שכן אשת אב אסורה עליו באיסור ערוה עולמית (רמב"ם הל' אסורי ביאה פ"ב ה"א), ואע"פ שאין הלכות כיבוד אב ואם שייכים לאסורי ערוה ולדוגמא אין אב חייב בכבוד כלתו ואף היא אסורה עליו עולמית, בכ"ז אי-התבטלות איסור ערוה מוכיח שאף שהקשר שבין אביו לאשה זו בטל כיון שהאב מת, בכ"ז רושם נשאר ממנו שאוסר

שאלה

לאדם מישראל שעלה מאנגליה היתה שם אם חורגת שהמשיכה לחיות שם עם אביו. האם גידלה אותו כשמונה שנים (מגיל 13-21 והוא זוכר שלא הכל הלך למישרין עמה). אביו נפטר לפני כחמש עשרה שנה, לפני כחודש יצא לבקר את האם החורגת בגלל מחלתה. עתה נפטרה האם החורגת. האם ראוי שיסע להלויתה בחו"ל? יצוין שאין לה קרוב וגואל בעולם. וקרוב לודאי שלא יהיו בהלויה אף מנין של יהודים, כמו"כ לא ישבו עליה 'שבעה'.

תשובה

א. מסופר במסכת כתובות (קג ע"א): "ת"ר: בשעת פטירתו של רבי, אמר: לבני אני צריך, נכנסו בניו אצלו. אמר להם: הזהרו בכבוד אמכם..." ושואלת הגמרא: "זההרו בכבוד אמכם. דאורייתא היא, דכתיב: כבד את אביך ואת

1. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: לכאורה נ' דיכולה לסמוך על התרת נדרים שעשתה בעיו"כ או בכל נדרי.